

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Irodalomtudományi Doktori Program**

Pál-Lukács Zsófia:

BODOR ÁDÁM PRÓZÁJA ÉS A NEM NATURÁLIS NARRATOLÓGIA

- Az idegen narratív formái –

PhD értekezés tézisei

Doktori iskola vezetője:

Prof. Dr. Thomka Beáta egyetemi tanár

Témavezetők:

Dr. Bene Adrián

Prof. Medve A. Zoltán

Pécs, 2017.

Tartalom:

- I. A disszertáció elméleti kiindulópontja, célkitűzése**
- II. A disszertáció felépítése**
- III. Összegzés**
- IV. Dr. Rudaš Jutka (Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar) opponensi véleménye**
- V. Dr. Szabó Erzsébet (Szegedi Tudományegyetem) opponensi véleménye**
- VI. Válasz az opponensi véleményekre**
- VII. Szakmai önéletrajz**
- VIII. Publikációs jegyzék**

I. A disszertáció elméleti kiindulópontja, célkitűzése

A disszertáció célja, hogy feltárja Bodor Ádám műveiben az idegen mint ismétlődő elem működés módját és hatásmechanizmusait. Két szempont által közelítünk a fogalomhoz: filozófiai diskurzusa alapján mint ontológiai és fenomenológiai, irodalmi reprezentációi alapján mint nem naturális narratív elemet elemezzük. Az idegen ontológiai megközelítésének alapja, hogy léthez kötött, születésünktől fogva adódik, esetében „a feladat az ottlét megtalálása a többiek között.”¹ A másik idegenkonceptió a fenomenológia idegenség fogalma, ennek „forrása a kiismerhetetlenség, az előreláthatatlanság, a rend hiánya”.² A nem naturális narratológia szempontrendszerére alapozott elemzés pedig egy szélesebb korpusz vizsgálatát teszi szükségessé, megköveteli azoknak a jelentős folyamatoknak, irányzatoknak és kérdésselvetéseknek a rövid áttekintését, melyek a hatvanas évek vége óta meghatározzák az elbeszéléselemélet nemzetközi diskurzusának alakulását. Az így összeálló gondolatmenet rámutathat arra, hogy Bodor Ádám szövegeinek interpretációjakor jogosan alkalmazunk filozófiai olvasatot, emellett, hogy a narratológia eszköztárának, fogalmi készletének segítségével új megvilágításba kerülhetnek az életmű jelentős alkotásai.

A vizsgálódás során arra a meggyőződésre alapozunk, hogy Bodor Ádám szövegeinek interpretációja diszciplínaközi megközelítést igényel, bizonyos összefüggések korrelatív szemléletét teszi szükségessé. Prózája csak úgy vizsgálható adekvát módon, ha kapcsolatot teremtünk a történelem, filozófia, etika, valamint a narratológia között, és kontextusvizsgálatot végzünk. A pályakezdés kulturális-társadalmi kontextusának, a korai kötetek kritikai szempontrendszerének (a szerző irodalmi pályakezdésének időszaka az életmű legfontosabb poétikai háttéranyagát foglalja magában) valamint a különböző történetiségelméleteknek a vizsgálata egy elbeszéléskutatási vázlat megformálásával egészül ki.

¹ Csepeli György: „Az elidegenedés két síkja”, *Korunk*, 2015/9, 9–20., itt: 17.

² Csepeli: id. mű., 19.

II. A disszertáció felépítése

A dolgozat négy fejezetből áll. Az első fejezet elméleti, módszertani áttekintés, amely abból indul ki, hogy az újonnan alakuló iskolák gondolatrendszerét, a posztklasszikus narratológiák által létrehozott „belső” narratívákat, így a nem naturális narratológiát, nem lehet megérteni az előzmények ismerete nélkül. Meglepően széles korpusz foglalkozik a narratológia mint tudományág kutatásával. Nemzetközi szakirodalmának elemzése rámutathat arra, hogy viszonylag rövid története során miként vált a narratológia a humán tudományok kitüntetett diszkurzív közegévé, lényegi, professzionális beszédmóddá. Előfeltevéseink szerint e meglehetősen új, ma is formálódó koncepcióháló sajátossága abban áll, hogy a többszólamúság ellenére is képes átfogó szemléletet adni a szövegvilágok vizsgálati lehetőségeiről. Újszerűsége és egyben jelentősége reflexivitásában rejlik. A tudománytörténeti áttekintés során a narratológiát nem mint egzakt tudományt vizsgáljuk, hanem poétikai értelemben, ahogyan Todorov is értette. *Miért narratológia? (Why Narratology?)*³ – ezt a provokatív címet adja egyik tanulmányának John Pier, a francia narratológiai iskola kutatója. A fő motiváció, hogy szükség van egy integrált elméleti diskurzusformára, amely értelmezési lehetőségeket nyújt, eligazít.

Tapasztalataink szerint a narratológia felé történő orientálódás gyakran előítéleteken, elnagyolt ismereteken, meglátásokon nyugszik. A kérdések megválaszolásában az egyes területeken kidolgozott értelmezői eljárások, fogalmak, tendenciák alkalmazása segíthet. Kipróbálni a módszertan nyújtotta lehetőségeket, végiggondolni a felkínált, megújulásra kész szövegtelmezői eljárásokat, működtetni az immár kanonikus vagy formálódó fogalmakat: ezek viszonylatában konstruálhatjuk meg a narratológiai szemléletmód értelmezéstörténetét. Minthogy az elmúlt fél évszázadban igen sok tudományterület kapott ösztönzést az elméleti és módszertani kérdésselvetésektől, az új tartalmakat is magába foglaló komplex áttekintés vagy egy kimerítő részletességgel tárgyalt diszkurzív elemzés létrehozása lehetetlen; ehelyett a kutatás az alábbi szakterületekre összpontosul:

Az első fejezet az eredettörténet megírása helyett (amire sok példát találunk az idegen nyelvű szakirodalomban) főként a strukturalizmus időszakának jelentés-összefüggéseitől induló összegzés kíván lenni, mint diszciplína történetének rövid tanulmányozására ily módon

³ *Nalans, Narrative and language studies*, II. kötet, 2. szám, 2014. június

vállalkozik. A klasszikus korszak vitaindító tanulmányaiban, az egyes kutatómunkákban körvonalazódó szemlélet azonosítására törekszik.

Ennek tanulságaiból kiindulóan, illetve ezek alapján a tradíciótól történő elhatárolódás mozzanatával külön részben foglalkozunk. Az új nemzedék képviselői, így David Herman, Monika Fludernik és például Gerald Prince közvetett vagy sokszor közvetlen hozzájárulása révén átalakulnak a diszciplináris hagyományok, újjáértelmeződik a kontinuitás, és posztklasszikus narratológiák jönnek létre. Az első fejezet utolsó része ezek közül az új irányzatok közül a nem naturális narratológia viszonylatában íródik. Áttekintve ennek elméleti hátterét, a dolgozat interpretatív részében, az idegen irodalmi reprezentációinak vizsgálatkor világít rá jelentőségére. A kétféle diskurzus révén olyan érvényes és helytálló interpretációs stratégiát hozhatunk létre, amelyet Bodor Ádám szövegeinek olvasása során hatékonyan tudunk alkalmazni, mivel maga az opus kínálja fel ennek lehetőségét.

Csak úgy valósulhat meg ez a célkitűzés, ha összegezzük Bodor Ádám poétikájának legfőbb jellemvonásait, valamint a recepció alakulástörténetét, ezt követően alkalmazzuk saját interpretatív beállítódásunkat. A dolgozat második fejezete ezért Bodor Ádám prózájának sajátosságaira, a szövegek értelmezési lehetőségeire alapoz. Az első rész irodalomtörténeti perspektívát alkalmaz. Arra kíváncsi, hogy az író (szellemi) kortársai, pályatársai miként reflektálnak a hatalom mechanizmusaira, milyen célkitűzéseket ismerhetünk fel az adott korszak irodalmában. Ez a fejezet tehát az értelmezői hagyomány kialakulására, a működtetett szempontrendszerre figyel. Bodor Ádám műveinek recepciótörténete többször hangsúlyozza, hogy a kelet-európaiság sajátos megközelítést, olvasásmódot tesz lehetővé, illetve feltételez. Az olvasatokban tapasztalt folytonosság azonban sokszor formálissá teszi a szövegbelső jelentésrétegeinek feltárását. Ezzel magyarázható például, hogy poétikáját leginkább a hatalom-ideológia-szocializáció, továbbá az interszubjektivitás-identitás tematikák mentén olvassuk.

Elfogadott álláspont, hogy az írások szempontrendszerét a kisebbségi léttapasztalat alakítja. Az így kirajzolódó jellemkép alapján a szerző korai írásai a keletkezési körülmények kontextusa, a *Sinistra körzet* után íródó művek pedig a történetek feldolgozása okán váltottak ki ilyen irányú érdeklődést. Az értelmezések számára az írói léttapasztalat objektív (ahol élt) és szubjektív (ahogyan viszonyul ehhez a létmódhoz) formája egyaránt meghatározó. A *Sinistra körzet* lényeges fordulópont ebben a tekintetben. Megjelenését követően Bodor Ádám szövegei – „visszafele” olvasva is – a romániai térség, a kisebbségi lét és az ehhez társuló kiszolgáltatottság alaphelyzeteinek a kidomborítójaként értelmeződnek. Románia az olvasók számára a zsarnokság, a szegénység és elzártság megtestesítője, vagy inkább egyesítője.

Ebben a viszonyítási pontban válnak fontossá az irodalom kulturális kódjai, a kor- és kultúrtörténeti összefüggések.

Kétségtelen, hogy a Bodor-poétikát egyfajta társadalmi érzékenység jellemzi. A szövegek retorikai-nyelvi megoldásai, valamint a működtetett motívumrendszer az olvasó együttműködését, együttérzését váltják ki. Már a korai írásokban is tetten érhető a társadalmi, politikai kérdések felé történő odafordulás, de a szövegek előterében inkább az idegentapasztalat problémája áll. Bodor Ádám több szöveghelyen is kiemeli, hogy műveiben kerüli az életvalósághoz való kötődést, összességében tartózkodik a megélt események integrálásától. Ha elfogadjuk a szerző felhívását, mindenképpen el kell különítenünk a valóság és fikció, az önéletrajzi szerző és szerző világát, az élet- és művilágot. *A börtön szaga* című kötet például az olvasót két egymáshoz simuló, de el is különülő portré vonásaival ismerteti meg: a műben a magánszemély és a prózaíró arca egyaránt megjelenik.⁴

A harmadik fejezet a Bodor Ádám-művek egyik sajátosságát, az idegen narratív formáinak interpretálását tűzi ki célul, arra a meggyőződésre alapozva, hogy Bodor Ádám prózájában az idegen a legjellegzetesebb. A három részből építkező fejezet rámutat arra, hogy az idegenség absztrakt, gondolati hagyománya beszűrődik a legtöbb kiemelkedő filozófus munkásságába, a szociokulturális állapotokat vizsgáló munkákba, az etnográfiaiba. Ugyanakkor az idegen egyfajta etikai világlátásnak is fő forrása. Tekinthezünk-e az idegenre újfajta perspektívából? Bizonyos, hogy az idegent önmagából kiindulón nem lehet megérteni. Jól mutatja az idegennel foglalkozó szakirodalom, hogy fogalma túlságosan is relativizált. A szövegek értelmezésekor amellet fogunk érvelni, hogy Bodor Ádám műveiben az események reprezentációja során mint iteratív elem, filozófiai tartalmat közvetít. A harmadik fejezet első része ezért az ismétlés témakörével foglalkozik, ezt követően tekintjük át az idegen filozófiai diskurzusát. A feltárt problematika, illetve fogalmi keret révén az idegen, mint különleges fenomén narratív formáit a *Sinistra körzet* című műben vizsgáljuk.

Az utolsó, negyedik fejezetben az idegen irodalmi reprezentációja a kiindulópont. Még ha elsősorban önmagával kerül is szembe az, aki az idegennel, a másikkal találkozik, van egyfajta törvényszerűség abban, ahogyan az idegen számunkra konstituálódik.⁵ Idegennek lenni specifikus állapot, illetve tapasztalat. Hogy napjainkban is releváns az idegen

4 Vö. Harkai Vass Éva: „Hegyek, börtön, határhelyzetek [Bodor Ádám: *A börtön szaga. Válaszok Balla Zsófia kérdéseire*]”, *Híd*, 2002/1, 144–149.

5 Az elgondolás Hegeltől származik: „A szellem azonban a tárgyá válik, mert ő ez a mozgás: egy másikká, vagyis önmaga tárgyává válik, hogy ezt a másletet megszüntesse. És a tapasztalatot éppen ennek a mozgásnak nevezzük, amiben a közvetlenség [...] elidegenedik, és aztán az elidegenedésből visszatér önmagához [...]” Idézi Weiss János: „Marx aktualitásának konstrukciói”, in Marosán Bence Péter (szerk.): *Elidegenedés és emancipáció. Karl Marx és a Gazdasági-filozófiai kéziratok*, Budapest, L'Harmattan, 2016, 157-171., itt:166.

problémája, jól mutatja a témakör interdiszciplináris szemléletében tapasztalt felerősödő érdeklődés. Az irodalmi diskurzus sajátosságainak áttekintését követően Bodor három regényének, a *Sinistra körzetnek*, *Az érsek látogatásának* és a *Verhovina madarainak* idegenfogalmát elsősorban, mint nem naturális narratív elemet értelmezzük. Ha megfigyeljük, az idegen és a nem természetesség témakörét hasonló fogalmakkal írjuk körül, mintha az idegen maga volna a nem természetes. A filozófiai vizsgálódások egyértelműen alátámasztják a feltevést, hogy az idegen befogadásakor másfajta paraméterekkel kell operálnunk, mint a hétköznapi életünk, cselekvéseink során. Mint látni fogjuk, a nem naturális elemeket tartalmazó irodalmi narrációk ugyanezt a viszonyulást feltételezik.

III. Összegzés

Bodor Ádám műveinek gondolati gazdagsága az idegen narratív formáiban is érvényesül. Az idegen vizsgálata a műalkotásokhoz fűződő egyedi viszony kialakítását teszi lehetővé, ami a dolgozatban két megközelítési lehetőségben koncentrálódott: egyrészt a fogalom ontológiai vonatkozásainak feltárása, másrészt a nem naturális narratológia szempontrendszerére alapozott olvasás révén. Ezek a dolgozat címében mint egymás mellé rendelt fogalmak jelentek meg, ami már előljáróban jelezni kívánta, hogy a munka nem törekszik a két szempont szintézisére, a filozófiai és narratológiai közelítések egybehangolását nem vállalta magára (noha utalásszerűen jeleztük, hogy összeegyeztethető a kettő).

Miként Bodor Ádám opusának interpretációja esetében, ahol egy történelmi paradigma adta a vizsgálódás kiindulópontját, a narratológiai eszköztár alkalmazásakor is szükség volt egy tudománytörténeti kitekintésre, amely arra próbált választ adni, hogyan történt a narratológia strukturalista fázisából a kontextuális fázisba történő átmenet, mivel ennek egyik eredményeképpen új irányzatok jöttek létre, így a nem naturális narratológia. A jelentős korszakok, illetve a hozzájuk kapcsoló kérdésfelvetések vizsgálatakor elsősorban nem a diskurzusbeli hiányosságok pótlása vezérelt (főként a magyar nyelvű munkák tekintetében), inkább a kontextuális megközelítés alkalmazása. Ezt a látásmódot a narratológia saját paradigmáin belül működtettük.

Meggyőződésünk, hogy az idegen a Bodor Ádám szövegek középpontjában áll, az egyik leggyakoribb iteratív elem. Ezek alapján tevődött fel a kérdés: mi az idegen, ki az idegen ezekben a szövegekben. A Bodor művek különböző narrációtípusai a téma eddig fel nem tárt aspektusaira irányították a figyelmet, ahol az idegen egyrészt mint absztrakció

másrészt mint a narrációt szervező mechanizmus vált jelentésformálóvá. Ez a felismerés tette lehetővé a filozófiai háttér bevonását. Elsődlegesen a fenomenológia felől értelmeztük a fogalmat, ami nem jelenti azt, hogy a fenomenológia módszertanát alkalmaztuk, inkább mint filozófiai közelítés volt lényeges. Rámutatott az idegen sokirányú kötődésére, amelyet a Bodor-szövegek utalásrendszere tovább gazdagít. A filozófiai diskurzus áttekintése alátámasztotta az előfeltevést, hogy tévesen tekintjük filozófiai vonatkozásoktól mentes alkotásoknak Bodor Ádám szövegeit, mivel a témahálózatuk jelentős bölcséleti kérdésekkel áll közvetlen kapcsolatban.

A vizsgálódás során azt láttuk, hogy a szerző számára az idegen nemcsak egyfajta elvi probléma, az alkotások főként nem ennek tételezése okán válnak egyedivé. Az idegen kapcsán olyan nézőpontot érvényesít a szerző, amelyet a nem naturális narratológia szempontrendszerével lehet a leghatékonyabban megközelíteni. Bodor Ádám műveiben az idegenek, illetve az idegen cselekvésformák legfontosabb attribútuma a nem természetesség, ami különös megközelítésbe helyezi a problémát. A nem naturális szempontrendszere elsősorban nem mint módszer volt érdekes, hanem mint újfajta s egyben a leghelyénvalóbb diskurzustípus a fogalom elemzésére. Értelmezésünkben az idegen nem naturális elemként történő szerepeltetése adja az elemzett Bodor Ádám művek fő karakterológiáját.

IV. Dr. Rudaš Jutka (Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar) opponensi véleménye

Pál-Lukács Zsófia *Bodor Ádám prózája és a nem naturális narratológia - Az idegen narratív formái* - című doktori értekezésének alapvető célkitűzése, hogy feltárja Bodor Ádám műveiben az idegen mint ismétlődő elem működés módját és hatásmechanizmusait, hiszen meglátása szerint az idegen újfajta referenciaként tételeződik az opusban, így egy sajátos értelmezői paradigma lehetőségét teremti meg. Leszögezi, hogy a nem naturális narratológia szempontrendszerére alapozott elemzés meghatározza a Bodor-próza olvasatát; áttekinti a megjelent szövegekkel kapcsolatos reflexiókat, hiszen számára a korábbi fejtegetések megfelelő alapul szolgálnak a tárgyalt művek értelmezéséhez. Meggyőződése, hogy a »nem naturális narratológiát« nem lehet megérteni az előzmények ismerete nélkül, így az értekezés első fejezetében a vizsgálódás alapját a francia irodalomtudományi diskurzus, ezen belül a strukturalizmus képezi. Roland Barthes, Tzvetan Todorov és Julia Kristeva nyelvészeti vonatkozású megközelítése kapcsán igyekszik rávilágítani a jelentőségteljes koncepcióváltásokra, és az olvasói stratégiák módosulásaira, valamint a Gérard Genette által képviselt hagyományteremtő szemléletmódra reflektál a magyarul, illetve angolul olvasott szakirodalom kapcsán. Pál-Lukács rávilágít arra, hogy a narratológiának inkább alakulástörténete van, mint fejlődéstörténete. Áttekintve módosulásait az 1960-as évektől napjainkig, azt látja, hogy egyszerre van jelen a differenciálódásra vonatkozó igény és a konstituálódás, kihangsúlyozva, hogy a narratológia tárgykörével foglalkozó munkák kivételes jelentőséget tulajdonítanak a történeti áttekintéseknek. Továbbá rámutat, hogyan történt a strukturalista fázisból a kontextuális fázisba való átmenet. Nünning elméletére alapozva ragadja meg a különbséget az új narratológiák és a strukturalista paradigma, a klasszikus és a posztklasszikus narratológia között, melyben a textualitástól a kulturális kérdések felé történő elmozdulás a szövegek kontextusának figyelembevételét eredményezte. Majd az értekezés a retorika köré csoportosuló elméleti és módszertani háló összegzését adja. Az elméleti részt a nem naturális narratológia kontextusának problémaköre zárja, hiszen Pál-Lukács Zsófia számára ez nyújt adekvát értelmezési lehetőséget Bodor Ádám műveinek interpretálása során.

Mivel az elméleti rész rendkívül kiterjedt anyagot vesz figyelembe, ezért lehetetlen egy kimerítő részletességgel tárgyalt diszkurzív elemzés létrehozása, igaz, e fejezet elsősorban ismertetés kíván lenni, mégis egyes részeiben nagyon hiányos az önálló gondolatmenet kifejtése, az egyes alfejezetek között gyakoriak az átfedések és ismétlések. Kétségtelen, hogy az értekezés teoretikus része szemlélteti a narratológia szakirodalmának immár kanonikus jegyzékét is, és a szövegek alapvető narratológiai problémára világítanak rá, az áttekintés csupán az általánosságokon alapszik. A dolgozat elméleti fejezete így kevésbé reflektált, csupán leíró, áttekintő összefoglalást nyújt. Nem kívánom különösebben vitatni e felszínesen áttekintő első részt, de nem nagyon látom be, mi is ennek az áttekintő jellegnek a valódi hozadéka a dolgozat egésze, illetve a praxisban (szöveginterpretációban) összehozott kapcsolat érvényessége szempontjából.

Az irodalmi diskurzus sajátosságainak áttekintését követően az értekezés második nagy egysége Bodor három regényének, a *Sinistra körzetnek*, *Az érsek látogatásának* és a *Verhovina madarainak* idegenfogalmát elsősorban mint nem naturális narratív elemet értelmezi. De mielőtt Bodor Ádám műveinek interpretációs sajátosságait vázolná, Pál-Lukács ismét nagy általánosságokban szól az erdélyi magyar irodalom rendszerváltás előtti korszakával kapcsolatos alapfeltevésekről.

Majd következik az *Értelmezési lehetőségek* című fejezet, melynek fő célkitűzése – a már meglévő Bodor-tanulmányok alapján – rámutatni arra, hogy a sokrétű elméleti vonatkozást összefüggőbben lehetne vizsgálni a kontextuális narratológiai segítségével, azaz a vizsgált szempont indokolja a heterogén megközelítést, amelynek eleget tesz a kontextuális olvasat, de a narratológia diskurzusának egésze is. Ebben a részben próbál mélyebb összefüggéseket feltárni az egyes elméleti háttér és a konkrét szöveginterpretáció kapcsán, megállapítva, hogy a Bodor Ádám-recepció szempontrendszer a kontextuális narratológia programja szerint áll össze.

Az *Áthelyeződések. Az idegen narratív formái* című fejezet az idegen fogalmának jelentésrétegeivel foglalkozik, újra feltérképezve az idegen fogalmának jelentésrétegeit, rámutatva, hogy az idegen mint filozófiai tartalom a Bodor-féle létszemlélet legfőbb kifejezője, valamint hogy műveiben az idegen mint ismétlődő elem vonja magára a figyelmet. Tehát szövegeiben az ismétlés komplex módon jelenik meg, tág összefüggésrendszert mozgósít. Mellékesen jegyzem meg, hogy az ismétlés nemcsak Bodor prózájának

meghatározó poétikai eleme, hanem az értekezés e fejezetében is rengeteg a gondolatismétlés, szövegismétlés. Csak egyet emelek ki szemléltetésül:

»A szövegek szemantikai-pragmatikai mintázata hasonló. Sok esetben azonos az alapszituáció. A korai munkákban exponált tárgykörök a későbbi művek tárgyköreivel lépnek kapcsolatba. A helyekre, illetve minőségükre kérdező kötetcímek és címek is ezt a retorikai struktúrát tételvezik.« (84. oldal, első bekezdés)

»Ha megfigyeljük, a szövegek szemantikai-pragmatikai mintázata hasonló, sok esetben azonos az alapszituáció. A korai munkákban exponált tárgykörök a későbbi művek tárgyköreivel lépnek kapcsolatba. A helyekre, illetve minőségükre kérdező kötetcímek és címek is ezt a retorikai struktúrát tételvezik« (84. oldal, második bekezdés)

Az idegen mint különös fenomén. Sinistra körzet valamint *Az idegen mint nem naturális elem: Sinistra körzet* című alfejezetekben mutatkozik meg, hogy az irodalmi elemzések nem kívánják a megelőző belátások pusztán alkalmazásai lenni, Pál-Lukács a szöveget saját interpretációjával mozdítja az idegen mélységek problematizálása és megértése felé. Számomra ez a dolgozat legjobban kimunkált része. »Az idegen motívumának megértése által tárhatjuk fel annak a kohézióknak az eredőjét, amely a Bodor-szövegek egyneműségét alkotja. A prózát átszövő idegen motívuma az emberről állít valamit, a másik jelenlétének megtapasztalására szólít fel, a világ megértésére ösztönöz, vagy egyáltalán, a tapasztalás lényegiségét hangsúlyozza.« Bodor Ádám művében az én-idegenség, az idegenség mint belső tapasztalat, mint önkonstitúció és a másik tapasztalata egybeesik, mondja, s az idegen témaköre így mint nem naturális elem lesz realizálható. Bodor Ádám műveiben a nem naturális többféleképpen is megjelenik: az elmében (*unnatural mind*), a történet szintjén, egy karakter alakjában, a narratív diskurzus szintjén, valamint a heterodiegetikus narrációban. Pál-Lukács értekezésében erre – a címben is megjelölő – témakörre fordíthatott volna még nagyobb figyelmet, tudniillik rengeteg releváns kérdést vélek benne felfedezni:

„De miért érdemel az idegen a *Sinistra körzet*-ben megkülönböztetett figyelmet? Jogosult-e az idegen képzelet arra, hogy jelentőséget tulajdonítsunk neki, hogy az idegen irodalmi, filozófiai és narratológiai hagyományát figyelembe véve az idegen attribútumait vizsgálva érvényes, eddig kevésbé reflektált vonatkozásokat tárjunk fel? Vajon túlmutat-e a műben megjelenő idegenkonceptió az eddig ismert értelmezői kereteken, vagy egyáltalán miként illeszkedik, miként illeszthető ebbe a diskurzusba? Az idegen jelenlétét vizsgálva nem kerülünk

akaratlanul is a konstrukció csapdájába egy hozzárendelt kontextust hozva működésbe?» (97.o.), az értekezés azonban nem ad mindegyikre választ.

Tehát a két nagy egységből álló doktori értekezés első része *Elméleti, módszertani áttekintés* címmel, a klasszikus narratológia, a narratológia mint metadumomány, valamint a nem naturális narratológia elméletek bevonásával a teoretikus kereteket jelöli ki, valamint a vizsgált irányzatok, szerzők és művek kontextusba állításához tágabb irodalomelméleti háttérrel biztosít. A második, Bodor Ádám prózáját felölelő rész alapvetően recepciótörténeti-leíró jellegű, és lehetővé teszi az előző fejezetekben körvonalazott kérdéskör újabb, konkrét példákon keresztül való, komparatív felmutatását, így a korábbi fejtegetések megfelelő alapul szolgál(hatná)nak a tárgyalt művek értelmezéséhez. A disszertációt gazdag szakirodalom zárja.

A dolgozat témafelvetése mindenképp releváns, jelentőségét az egy kissé áttekintő-elemző jellege adja. A disszertáció szövege gondosan meg van szerkesztve, nyelvezete hibátlan, kidolgozott gondolatmenetet fejt ki, melynek során rendkívül kiterjedt anyagot vesz figyelembe. Kritikai észrevételeim ellenére úgy gondolom, Pál-Lukács Zsófia igyekezett tiszteletre méltó doktori értekezést írni; disszertációja a PhD-értekezéseknél szem előtt tartandó kritériumokat teljesítő dolgozat.

A leírtak alapján kijelentem, hogy a disszertációt alkalmasnak tartom arra, hogy nyilvános vitára bocsássák, Pál-Lukács Zsófia doktori (PhD) értekezését elfogadásra ajánlom.

Maribor, 2017. július 20.

Dr. Rudaš Jutka,
egyetemi tanár
Maribori Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

V. Dr. Szabó Erzsébet (Szegedi Tudományegyetem) opponensi véleménye

1. Általános értékelés: témaválasztás, alaphipotézisek, célkitűzés

A dolgozat szűken vett tárgya Bodor Ádám három művének, a *Sinistra körzetnek*, *Az érsek látogatásának* és a *Verhovina madarainak* az elemzése.

Szerző a dolgozat bevezető részében e tárggyal összefüggésben három alapvető hipotézist fogalmaz meg:

1) Az elsők művek felépítésére vonatkozó elméleti hipotézis, miszerint a vizsgált művek mindegyikében jelen van egy ismétlődő – az eddigiekben ugyanakkor kevésbé vizsgált– elem, az idegen.

2) A második egy interpretációs feltevés. Eszerint a fenti művekben az idegen ún. *nem-naturális elem*-ként jelenik meg, olyan jelenségként, ami kívül esik megszokott értelmezési kereteinken, nem illeszkedik a kulturális sémáinkhoz. Ebben a jelentésében pedig filozófiai tartalomként és textuális alkotóelemként egyaránt értelmezhető, azaz a művekben betöltött jelentése két kontextusban, a filozófia és a narratológia kontextusában is megragadható.

3) A harmadik egy módszertani hipotézis: Az idegennek mint a fenti két diszciplínába egyaránt beilleszthető, nem naturális jelenségnek a vizsgálata ennek megfelelően „diszciplínaközi megközelítést igényel” (5). Adekvát vizsgálatához kapcsolatot kell teremteni a filozófia és narratológia között. (5).

A szerző meglátása szerint az idegennek e két diszciplína eszköztára segítségével történő megközelítésre alapozva elvégzett vizsgálata új megvilágításba helyezheti az életmű fenti három alkotását. Az értekezés fő célja is ez: újraértelmezni az életmű fenti három darabját, s rajtuk keresztül Bodor eddigi életművét.

A témaválasztás eredeti és aktuális, hiszen az idegen (valamint ellentétpárja, a saját) világunk egyik legaktuálisabb kérdései közé tartozik. Kivételesen összetett, különböző területeken (térben, időben, nyelvileg, érzelmileg stb.), inter- és intraszubjektív térben, azaz a sajáttal

szemben álló, de a sajátán belüli idengenségként egyaránt jelentkező fenomén, vizsgálatának több évszázados szakirodalma van. Szerző munkája illeszkedik ebbe a diskurzusra és az aktuális diszkussziók összefüggésében is releváns.

Újszerűek a jelölt által a téma kapcsán megfogalmazott hipotézisek is. Az idegen kettős értelmezési kontextusba helyezése és a két kontextus összekapcsolása rendkívül innovatív meglátáson alapul. Egyrészt mivel a Bodor művekben megjelenő idegenfilozófiai tartalomként való felfogása szembe megy a szakirodalommal, ami az idegent többnyire irodalmi toposzként értelmezi és ahol (többek között Balassa és Péter Lányi Dániel meglátásai nyomán) elfogadott tény, hogy a műveknek nincs filozófiai vonatkozása, lényegüket az érzéki befogadás adja (99f). Másrészt mivel a nem naturális narratológiának még csak magyar nyelvű szakirodalma sincs, szövegértelmezésre való alkalmazására pedig nemzetközileg is kevés példa van. Szerzőnek a koncepcióterminológiáját is nagyrészt magának kellett megteremtenie. Nagyon kreatív gondolkodásra vall továbbá, hogy Szerző észreveszi a két diszciplína idegen-felfogásában rejlő, a befogadás felől megmutató analógiát: A meglátás, miszerint „az idegen befogadásakor másfajta paraméterekkel kell operálnunk, mint a hétköznapi életünk, cselekvéseink során. Mint látni fogjuk, a nem naturális elemeket tartalmazó narrációk ugyanezt a viszonyulást feltételezik” kivételesen kreatív ötlet. Úgy vélem, érdemes lenne a filozófiai diskurzusra is kidolgozni.

Meg kell azonban említeni, hogy a szerző nem indokolja, miért a vizsgált irodalmi művek képezik a vizsgálódás tárgyát. A módszer megjelölése kapcsán tett megállapításai is ellentmondásosak – míg az előszóban interdiszciplináris módszerről, úgy a dolgozat egy adott pontjától és a zárszóban is két különálló (ám egymással dialógusba állítható) vizsgálódásról beszél. Ez azonban nem érinti magát az elemzést és annak minőségét.

2. Struktúra, megvalósítás, stílus

A dolgozat a fenti hipotéziseknek megfelelően négy nagyobb tartalmi egységből áll. Az első tematikus egységet (*Elméleti, módszertani áttekintés*) a nem naturális narratológia bemutatása, a másodikat (*Bodor Ádám prózája*) a Bodor prózai műveinek általános jellemzőinek ábrázolása, a harmadikat (*Áthelyeződések, az idegen narratív formái*) az idegen filozófiai diskurzusának és művekbeli megjelenésének vázolója, végül a negyediket (*Az idegen fogalmának irodalmi reprezentációi*) a megjelölt művekben megjelenő idegen szövegbelső jelentésének, funkcióinak tisztázása képezi. A dolgozatot egy összegző fejezet zárja.

Az értekezés formailag rendezett, egységes munka. Szerkezete világos és jól tagolt. Tartalmazza mindazokat az elemeket, amelyek a doktori dolgozattól elvárhatók. Következtetései megalapozottak, hivatkozásai megfelelők.

Egyes fejezetek aránya ugyanakkor nem tükrözi a téma kifejtésében, az argumentációban betöltött súlyukat, a mérleg egyértelműen a teoretikus fejtegetések irányába billen. Különösen szembetűnő ez a strukturalista narratológia fejlődését bemutató, 53 oldalát átfogó rész esetében, amely mintegy a dolgozat egynegyedét alkotja. Ezzel szemben az összefoglalás mindössze másfél oldalnyi terjedelmű.

Egy szempontból természetesen érthető, miért válhatott a szerző számára ennyire fontossá a tágabb narratológiai kontextus felvázolása. Magyar nyelven nem létezik hasonló ívű, a strukturalista narratológia alakulástörténetét a klasszikus kezdetektől a legújabb irányzatokkal bezárólag áttekintő, szisztematikus munka. Így egy teoretikus érdeklődésű kutatószámára mindenképp kísértés ennek a hiátusnak a pótlása, az elméleti összefüggések lehető legteljesebb felvázolása. A szerző is ezt teszi. Kiválóan feldolgozza és ismerteti a témával kapcsolatos mértékadó nemzetközi és hazai szakirodalmat, miközben azt is bizonyítja, hogy képes az áttekintő művek szempontrendszerét és az egyes koncepciókat kritikailag is szemlélni és állításait egymással ütköztetni. Különösen szimpatikus, hogy a vizsgálódásai alapját képező elmélettel, a nem naturális narratológiával szemben sem elfogult. Hozadékaik mellett bemutatja a vele szemben megfogalmazható kritikákat és magának a központi fogalomnak, a „nem naturálisnak” a heurisztikai értékére vonatkozó kérdőjeleket is (61k). Számomra egyértelműen ez a dolgozat tartalmilag, gondolati mélységét, reflektáltságát és stílusát tekintve is legkiemelkedőbb fejezete. Néhány újabb elmélettel történő kibővítését követően (pl. etikai kritika, ill. evolucionista, valamint digitális narratológia) – de akár jelen formájában is – nyomatékosan javaslom e fejezet önálló tanulmányként történő megjelentetését.

A dolgozatban magában ugyanakkor a fejezetet mindenképp célszerű lenne redukálni. Ez viszonylag könnyen megtehető, hiszen a nem naturális narratológia kérdésfeltevésének és elméleti alapállításainak megértéséhez meglátásom szerint elegendő a szűkebb elméleti kontextus, vagyis a nem naturális narratológia elméletalkotói által „mimetikusnak” nevezett és a nem naturális koncepcióval szembeállított hagyományos narratológiai modell rekonstruálása, valamint az elmélet közvetlen előzményeinek (pl. Fludernik *natural narratology* koncepciójának, Iversen *Unnatural voices* c. művének) a tárgyalása. Ez a

redukció asúlyának megfelelő méretűre csökkentené a fejezetet ésegyben ezen a ponton is szigorúbbá tenné az argumentációt.

A dolgozattal szembeni másik kritikai észrevételem is ehhez a fejezethez kapcsolódik. Szerző maga is hangsúlyozza, hogy az *unnatural narratology* az egyik legújabb narratológiai koncepció, ami jelenleg is alakulóban van. Ugyanilyen fontos azonban azt is kijelenteni, hogy az elképzelés nem homogén. Ez ugyanis terminológiai ingadozást is eredményez, képviselői már az alapfogalom meghatározásában sem egységesek: Példának okáért míg Brian Richardson a *nem naturális* fogalmán a konvencionális elbeszélés mintákkal és technikákkal szakító elbeszéléseket érti, addig Jan Alber a fogalmat a fizikailag és logikailag lehetetlen fogalmával, azaz a valós világbeli ontológiai és logikai paraméterektől való eltéréssel azonosítja. Mindkettejük számára, és az elmélet valamennyi képviselője, Henrik Skov Nielsen, Stefan Iversen és Caroline Pirlet számára is elfogadható azonban a nem naturális fogalomhoz kapcsolódó két olyan aspektus, amely meglátásom szerint Bodor szövegeinek recepciójánál is szerepet játszhat. Az egyik a nem naturális elemek konvencionalizálódásának folyamata, a másik azoknak a befogadó perspektívájától való dependenciája. Vagyis az a formalisták automatizálódás-fogalmához hasonló jelenség, miszerint ami egy korábbi szöveg olvasásakor még nem tűnik naturálisnak, az a későbbi szövegek esetén – az egyes technikák terjedésével, ismertté válásával – már akár naturális elemként is hathat. Vajon hogy működik ez Bodor szövegeinél? Nincs-e kihatása a befogadásra annak, hogy a művek „szemantikai-pragmatikai mintázata hasonló” (84) Különösen annak fényében, hogy az elmélet meghatározó viszonyítási pontja az empirikus „átlagolvasó”. A nem naturális fogalom az ő befogadói perspektívájából van definiálva. Az elméletet az ő olvasási tapasztalat és az ő kognitív folyamatai érdeklik. Ő az, aki a számára nem naturálissal való találkozáskor bizonyos befogadói stratégiákkal él: pl. normalizál, vagy elidegenítő olvasási stratégiákat alkalmaz. Szerzőnek mindenképp reflektálnia kellene az elmélet ezen oldalára.

Az értekezés második tematikus fejezete a Bodor-művek értelmezői hagyományának kialakulását tárgyalja, a kialakult értelmezési toposzokat, az értelmezés kanonikusnak tekinthető szempontrendszerét ábrázolja. Egy a releváns szakirodalmat felvonultató, átfogó, árnyalt és alapos rész, ahol a Szerző az egyes állításokat megalapozó (a megértés történetiségét, kontextusfüggőségét tételező) elméleti pozíciókat is elemzi, saját pozícióját ekként nemcsak az egyes állításokkal, hanem elméleti megalapozásukkal is viszonyba helyezi.

Végül az értekezés harmadik és negyedik fejezete a szövegelemzésre koncentrálnak. Véleményem szerint érdemes lenne a fejezetcímekben megnevezett szempontrendszer egyértelműsíteni: Számomra nem vált teljesen világossá, mit jelent az idegen *narratív* formáinak (3. fejezet) s mit *irodalmi* formáinak (4. fejezet) a vizsgálta. A fejezetek egyértelműen érzékeny szövegelemzőről tanúskodnak, a részek megírásának a színvonala azonban kicsit eltérő. A harmadik fejezete dolgozat legkevésbé strukturált fejezete. Impozáns mennyiségű filozófiai álláspontot tekint át, Platóntól a marxista koncepciókon és Hegelen át Derridáig és Waldenfelsig, ennek következtében és az anyag sokrétűsége és nehéz szisztematizálhatósága miatt azonban esetenként felsorolásszerűen, mozaikszerűen rögzít bizonyos megfigyeléseket (vö. III.2. alfejezet). A negyedik fejezet elemzései jóval strukturáltabbak, sokrétűek és helytállóak, kifejezett érdeklődéssel olvastam őket. Meggyőztek arról, hogy a nem természetes narratológia eszközrendszere valóban alkalmas arra, hogy a művekről új felismerésekhez jussunk el.

Az értekezéshez irodalomjegyzék készült (ami ugyanakkor nem tartalmazza a lábjegyzetekben hivatkozott munkák mindegyikét, pl. Fludernik *How natural is c.* tanulmányát). A feldolgozott szakirodalom releváns, mértékadó és egységes. A szerző bizonyítja, hogy ismeri azt, képes az egyes nézeteket egymással ütköztetni és azokból kiindulva saját kutatását megalapozni.

Javasolom a fejezetszámozás egységesítését (arab számokkal), illetőleg az egyébként kiváló saját szövegfordítások szövegbeli jelölését.

3. Javaslat

Összességében dicséret illeti a jelöltet a témakör alapos feldolgozásáért. Megítélésem szerint az értekezés mind formai mind tartalmi szempontból eleget tesz a doktori értekezéssel szemben támasztott követelményeknek. Gondolatgazdag, egyedi és nagyon inspiratív.

Mindezekre való tekintettel javasolom Pál-Lukács Zsófia doktori értekezésének nyilvános vitára bocsátását.

Szeged, 2017. október 26.

Szabó Erzsébet, Ph.D
egyetemi adjunktus

VI. Válasz az opponensi véleményekre

Köszönöm opponenseim bírálatát, sok mindenben egyet értek velük és elfogadom azokat. Igyekszem fogékonyan reagálni a felmerülő kérdésekre, mint ahogyan méltató szavaik, ösztönző meglátásaik is erre sarkallnak. Értékelést kapni a jelenkori irodalmi élet kiváló képviselőjétől, valamint a narratológia egyik leghitelesebb és kiemelkedőbb magyarországi kutatójától megtisztelő esemény, ami ugyanakkor felelősségteljes feladat elé is állítja a dolgozat készítőjét. Köszönöm azokat a pozitív, megerősítő gondolatokat és javaslatokat, melyekkel megragadták a kifejtett törekvés lényegét.

Amikor egyetemi tanulmányaim során a kortárs magyar irodalommal, majd Bodor Ádám prózavilágával kezdtem foglalkozni, olyan elméleti és értelmezési problémákkal találkoztam, amelyekre az akkori ismereteim nem adhattak releváns választ. Thomka Beáta kurzusai, majd beszélgetéseink ébresztettek rá arra, hogy a narratológia adekvát teoretikus és módszertani keretet adhat. Köszönöm a professzor asszonynak, hogy felhívta a figyelmemet erre a (akkor még majdhogynem újfajta) szemléletmódra. És itt szeretném megköszönni témavezetőm, Bene Adrián segítő munkáját is, ami lehetővé tette többek közt, hogy a disszertáció első nagy fejezete megíródjon. Mindezt azért tartom fontosnak elmondani, mert az említett résszel, azaz a narratológia alakulástörténetét tárgyaló fejezettel mindkét opponensi vélemény foglalkozik.

Rudas Jutka ellenvetései leginkább ezzel a résszel kapcsolatosan fogalmazódnak meg, ezért először az ő bírálatára válaszolok. Bírálom olyan aspektust ragad meg, ami a dolgozat továbbgondolása felől is kiemelt fontosságú: hiányolja az áttekintésből az önálló gondolatmenet kifejtését, valamint az egyes alfejezetek közötti gyakori átfedésekre és ismétlésekre hívja fel a figyelmet. Ezen talán a módszer körülhatárolásával lehetne javítani, úgy, hogy a történeti rekonstrukciót értelmező megközelítéssel egészítem ki. A dolgozat első fejezete egy teoretikus megalapozás kívánt lenni. A reflexió hiánya alighanem a téma szerteágazó jellegével hozható összefüggésbe. Amikor ilyen nagy korpuszt fog össze egy fejezet, szükségszerű a redukció, az elemzés általánosításokra kényszerül (főleg, ha legtöbbször maga a feltárt diskurzus is ilyen alapvetéseken nyugszik).

Az volt az előfeltevésem, hogy releváns megállapításokat tenni a nem naturális narratológiáról a történeti kontextus ismerete nélkül aligha lehetséges. Úgy gondoltam, még ha kevésbé reflektált, csupán leíró összefoglalás lesz is az eredménye ennek az

alakulástörténeti vázlatnak, mindenképp hiánypótlásra alkalmas munka válhat belőle, minthogy hasonló paradigmák között íródó tanulmány magyar nyelven nem készült. Ezt a koncepciót támogatta az érv is, hogy a narratológia által közvetített interdiszciplináris szemlélet bemutatása nélkül igen egysíkú kép tárulna elénk, tendenciózusabb megközelítéssel éppen az maradna ki a dolgozatból, ami a narratológia és az idegen közötti átjárást biztosította.

A bíráló azonban mindenképp elgondolkodtató javaslattal szolgált. Belátom, akkor lesz legitim a szöveg, ha nincs az olvasóban olyan benyomás, hogy két program között ingadozik a munka. Ha határok közé zárjuk a deskriptív elemzést, a dolgozat igazi tárgya az interpretáció lesz, így további kutatómunkával árnyaltabban és konzisztensebben lehet gondolkodni az idegent övező lényegkérdésről.

Opponensem második megjegyzése az erdélyi irodalommal kapcsolatos összegzésre vonatkozik. Kifogásolja, hogy a Bodor Ádám pályakezdésének időszakával foglalkozó rész csak általánosságokat ismertet. Helytálló ez a megállapítás, viszont lényegesnek tartom hangsúlyozni: a kelet-európai létmodellel együtt járó toposzok felvázolása éppen a művek megkerülhetetlen kontextuális, történeti meghatározottságára hívta fel a figyelmet. Ezért is írok részletesen a kontextuális tényezők hatásáról, amit a megbízható narrátor fogalma is új megvilágításba helyez.

Külön öröm volt számomra a dolgozat második részével kapcsolatos észrevételeket olvasni, amelyek az idegen vizsgálatára vonatkoznak. Felmerül a kérdés, miért nem ad a dolgozat az idegen témaköre által implikált kérdések mindegyikére választ. Szándékom szerint a feltárt korrelációk, a felsorakoztatott szempontok a téma sokrétűségét és a benne rejlő olvasati lehetőségeket igyekezek jelezni, rámutatva arra, hogy az idegen mint ismétlődő elem Bodor Ádám prózájában sokrétűen megragadható. A filozófiában nem sikerült megoldani a másikat, azaz az idegen kérdését, Bodor Ádám prózájában azzal kerültünk közelebb hozzá, hogy anomáliaként olvastuk. A továbbiakban célirányosan, a javaslatot figyelembe véve fogok dolgozni, hogy a kevésbé reflektált szempontok vizsgálatával egységesebb legyen az idegen elbeszélése.

Szabó Erzsébet opponensem első észrevétele szintén reflektál a dolgozat bevezető részére. Bizonyos aránytalanságot tapasztal a nagyobb tartalmi egységek, így a teoretikus fejtegetések és az interpretációk között, amit az összefoglalás rövidsége is tükröz. Ebben a tekintetben is

megoldás lehet az első rész tartalmi korlátozása, ami megbontaná ezt a szerveződést és hangsúlyeltolódást eredményezne.

Szabó Erzsébet következő észrevétele egy lényeges teoretikus problémát mozgósít. Vajon miért a választott művek az interpretáció tárgyai – kérdezi. Ha az idegen témaköre a *ki az ember* témakörével folytat párbeszédet, ha ezzel az ősi kérdéssel rokon, akkor egyszersmind filozófiai kérdésként is tétélezi önmagát - ezekre az összefüggésekre a terjedelmesebb narrációk (esetünkben a regény) tudnak kellő részletességgel válaszolni. Ezt az előfeltevést támasztotta alá a *Sinistra körzet; Az érsek látogatása* olvasásakor pedig arra figyeltem fel, hogy a szövegalkotás, a zavaros narráció, a szöveg szándékának megértési nehézségei majdhogynem ellehetetlenítik az idegen szisztematikus vizsgálatát. Mivel a mű alapvető ismérve a redukció, ez adja elementáris hatását, egy sajátos jelentéskonstituálásra volt szükség. A hasonlóan szerkesztett, azonos ütemű szövegek, helyszínek, hangok és szagok figuratív elrendezésének és az egyes narratív emlékeknek a sorát a *Verhovina madarai* zárja, aminek elbeszélésmódja, szempont- és motívumrendszere a korábban megjelent kötetek poétikájára hasonlít, ezért a disszertáció utolsó fejezetében ezt a szöveget elemeztem. A fenti kérdésre azonban akkor adhatnánk komplex választ, ha megvizsgálánk, hogy egy szöveg műfaja mennyire befolyásolja a jelentésteremtést, vajon ugyanígy működőképes lenne-e a nem naturális narratológia szempontrendszere például novellák értelmezésekor? Köszönöm bírálómnak, hogy ráirányította a figyelmet erre.

A következő észrevétel a nem naturális elméletben tapasztalható terminológiai ingadozásra vonatkozik. Magam is jelzem a dolgozatban ezt a dilemmát azáltal, hogy egyaránt használom a nem naturális és nem természetes kifejezést. S mintegy ennek a bizonytalanságnak a hordozója az opponenciában megfogalmazott kérdés is, hogy vajon a „Bodor szövegek recepciója felől olvasva nincs-e kihatása a befogadásra annak, hogy a művek „szemantikai-pragmatikai mintázata hasonló”(84), vajon miképpen befolyásolja az empirikus „átlagolvasó” olvasási tapasztalatát és kognitív folyamatait”, az elmélet miképpen tud interakcióba lépni az ún. átlagolvasóval, hogyan tudjuk közelebb hozni egymáshoz a kettőt. A Henrik Skov Nielsen, Stefan Iversen által említett konvencionalizálódási folyamat a Bodor Ádám szövegek befogadásának egyik legkézenfekvőbb példája is lehet: az idegen megjelenési, illetőleg *narratív* formái mellett mindeddig átsiklott a tekintetünk, ahogyan a nem naturális elemek fölött is – mindez értelmezésében maga a konvencionalizálódás.

Végezetül: a disszertációban megkülönböztetem az idegen *narratív* formáit (3. fejezet) az *irodalmiaktól* (4. fejezet). Ezt az indokolta, hogy az idegen témakörének, mint láttuk, van egy kontextuális vetülete, s van egy performatív, dinamikus vonatkozása, ami a jelentés-konstituálás során, például egy adott irodalmi szövegben válhat meghatározóvá. Annak ellenére lett terhelt fogalom, hogy ez utóbbi sajátosságát, eredendő tulajdonságát máig megőrizte. Az idegen kérdése antropológiai s egyben ontológiai szempont, emellett kétségtelenül van egy mindennapi tapasztalásra lefordítható értelme is, ami azt mondja, hogy önmagunk és a Másik megismerésének útján, az út végén a Semmi és a Sehol áll.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

VII. Szakmai önéletrajz

Tanulmányok, végzettség:

- 2010-2013 PTE-BTK, PhD képzés, állami ösztöndíjas doktorandusz hallgató
2005-2010 Okleveles filozófia szakos bölcész és tanár
A diploma minősítése: jeles (4,83)
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
2004-2010 Okleveles magyar nyelv és irodalom szakos bölcész és tanár
A diploma minősítése: jeles (4,73)
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
2000-2004 Csíkszeredai Kájoni János Gazdasági Szakközépiskola, jeles érettségi

Nyelvismeret:

- román, C felsőfok
angol, B középfok

Oktatott kurzusok a PTE-BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszéken:

- 2012-2013-1 Poétika és narratológia
2011-2012-1 *Mindent előről.* Bodor Ádám prózája
2010-2011-2 Kép és önarckép: az elbeszélhetőség terének változatai Nadas Péter prózájában

Tagságok:

- 2013- DOSZ Irodalomtudományi Osztály
2012- ENN Narratology Network
2010- PTE BTK IDI Narratológia Kutatócsoport
2009-2010 PTE Grastyán Endre Szakkollégium vezetőségi tagja
2007-2009 PTE Grastyán Endre Szakkollégium
2006-2007 Kerényi Károly Szakkollégium
2005- SENSUS kutatócsoport, PTE-BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti tanszék

Díjak, elismerések:

- 2009 Legjobb előadás díja. I. Nemzetközi és VIII. Országos Konferencia, PTE Grastyán Endre Szakkollégium
2009 Kollégiumi mentori ösztöndíj, Oktatási Minisztérium, Oktatásért Közalapítvány
2008 Magyar Köztársasági Ösztöndíj

Külföldi kutatói ösztöndíjak:

2015. április, CAMPUS HUNGARY ösztöndíj, Gent, rövid tanulmányút
2013. március, TÁMOP ösztöndíj, Párizs, rövid tanulmányút
2012. augusztus TÁMOP ösztöndíj, Aarhus, rövid tanulmányút

Tudományos tevékenység:

- 2009 I. Nemzetközi és VIII. Országos Interdiszciplináris Konferencia rezümé kötet szerkesztője, PTE Grastyán Endre Szakkollégium
2008-2010 Nemzetközi és Országos Interdiszciplináris Konferenciák szervezése, PTE Grastyán Endre Szakkollégium
2009 *Professzori esték* című egyetemi előadássorozat szervezése, dialógus a meghívott előadókkal (Dr. Szépe György professzor emeritus, Prof. Dr. Stirling János, Prof. Dr. Lénárd László), PTE Grastyán Endre Szakkollégium
2007-2008 Kelet-Nyugat átjáró. Balkán konferencia szervezése, PTE BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék, SENSUS kutatócsoport

Konferenciák:

2013. március 7. Pécs, PTE BTK IDI, Narratív etika tanulmányi nap, előadás: *Enrica Zanin a történetmorálról*
2013. március 27-30. Párizs, ENN (European Narratology Network) konferencia és narratológiai tanulmányi napok, előadás: *Verbal and Visual Narration of Tenebrae*
2012. június 7-8. Kolozsvár, Irodalom, test, emlékezet c. konferencia, előadás: *Az idegenség tipográfiája. Bodor Ádám: Verhovina madarai*
2011. május 10-11. Szombathely, Új paradigmák. Friss gondolatok a humántudományok fejlődésében c. konferencia, előadás: *Oktatás és posztmodern. Hermeneutika és dekonstrukció az oktatás(kutatás)ban*
2011. november 11. Pécs, PTE BTK IDI, Mihail Bahtyin tanulmányi nap, előadás: *Terry Eagleton: Baktin, Schopenhauer, Kundera*
2010. november 29. Budapest, Márton Áron Szakkollégium, PhD konferencia, előadás: *Képolvasási és szövegolvasási stratégiák a rövidprózában. Nádas Péter: A fotográfia szép története*
2010 április 26-27. Pécs, II. Nemzetközi és IX. Országos Interdiszciplináris Grastyán Endre konferencia, előadás: *A tenebrae verbális és vizuális narrációja*
2009. június Kolozsvár, A dráma(szöveg) metamorfózisa. Kapcsolattörténetek. Nemzetközi tudományos tanácskozás, előadás: *A nyelvjáték, mint performatív aktus*
2009 április Pécs, I. Nemzetközi és VIII. Országos Interdiszciplináris Grastyán Endre konferencia, előadás: *Személyes azonosság, idegentapasztalat. Az önmeghatározás lehetőségei Nádas Péter Egy családregény vége és az Emlékiratok könyve című műveiben*
2008. április 25-27. Budapest, IX. Országos Interdiszciplináris Eötvös József konferencia, ELTE Eötvös József Collegium, előadás: *Melankólia és ekhpraszisz*
2008 március Pécs, VII. Országos Interdiszciplináris Grastyán Endre konferencia, előadás: *A melankólia narratív formái*
2008.április 21. Pécs, Kari Tudományos Diákköri Konferencia, A melankólia narratív formái
2007.április 18-20. Pécs,VI. Országos Interdiszciplináris Grastyán Endre konferencia, *(El)játszott dialógusok. Edward Albee: Nem félünk a farkastól*

2007. április 2-4. Székesfehérvár, XXVIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, előadás: *(El)játszott dialógusok. Edward Albee: Nem félünk a farkastól*
2006. május 5-6. Pécs, Kari Tudományos Diákköri Konferencia, előadás: *A dialógus játéka. Edward Albee: Nem félünk a farkastól*
2005. május 30-június 4. Pécs, a Nyári Filozófiai Iskola programjain, vitáin való részvétel, súlypont: Richard Rorty Philosophy and the Mirror of Nature műve

Nyílt előadások:

2011. november 22. PTE BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék, előadás magyar szakos mesteri képzéses hallgatóknak: *A végletek érintkeznek. Nádas Péter: Mélabú*
2006-2007 PTE BTK Filozófia Tanszék, műhelykonferencia, előadások: *Hamis hitek problémája, A létezés igazsága*
2006 Kerényi Károly Szakkollégium előadói estje, előadás: *Hans Holbein Halott Krisztusa*
2006 PTE BTK Modern Történelemtudományi Tanszék, Hadtörténeti esték, előadás: *A melankólia pszichoanalitikus megközelítése*

VIII. Publikációs jegyzék az MTMT 2017. március 9-i adatai alapján

2015

1. Pál-Lukács Zsófia
Identifikáció, emlékezés: Rohonyi Zoltán vendégszövegei
KORUNK (KOLOZSVÁR) XXVI:(7) pp. 117-120. (2015)
Folyóiratcikk/Recenzió/kritika/Tudományos
2. Pál-Lukács Zsófia
A TÖRTÉNETEK RETORIKAI-ETIKAI ASPEKTUSÁNAK VIZSGÁLATA
LÉTÜNK (ÚJVIDÉK) 54:(3.) pp. 9-18. (2015)
Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

2014

3. Pál-Lukács Zsófia
Borbély András Orbán Jolán Pieldner Judit (szerk.)
Az idegenség tipográfiája.: Bodor Ádám: Verhovina madarai.
Konferencia helye, ideje: Kolozsvár; Budapest, Románia, 2012.06.06-2012.06.09.
Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület; Erdélyi Magyar Közművelődési
Egyesület, 2014. 14 p.
Irodalom, test, emlékezet
(ISBN:978-606-8178-93-6)
Könyv/Konferenciakötet/Tudományos

2013

4. Pál-Lukács Zsófia
Recepció vagy rekonstrukció?
ISKOLAKULTÚRA: PEDAGÓGUSOK SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA 7-8: pp. 129-132. (2013)
Folyóiratcikk/Műkritika/Tudományos

2012

5. Pál-Lukács Zsófia
A végletek érintkeznek: Nadas Péter: Mélabú
LÉTÜNK (ÚJVIDÉK) 1.: pp. 153-166. (2012)
Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos
6. Pál-Lukács Zsófia
Hontalanul köröző madarak: Bodor Ádám: Vehovina madarai
HELIKON (KOLOZSVÁR) XXIII.:(598) pp. 16-17. (2012)
Folyóiratcikk/Recenzió/kritika/Tudományos
7. Pál-Lukács Zsófia
A megosztottság metaforái: XIX.Budapesti nemzetközi könyvfesztivál
HELIKON (KOLOZSVÁR) XXIII:(601) pp. 16-17. (2012)
Folyóiratcikk/Összefoglaló cikk/Tudományos
8. Pál-Lukács Zsófia
"A belső megrendelés irányít": Beszélgetés Széles Klára irodalomtörténésszel,
kritikussal
HELIKON (KOLOZSVÁR) 611:(21) pp. 2-5. (2012)
Folyóiratcikk/Publicisztika/Nem besorolt jellegű
9. Pál-Lukács Zsófia
Bizánci tündérajáték: Stefan Banulescu: A Milliomos könyve

HELIKON (KOLOZSVÁR) 614:(24) pp. 14-15. (2012)
Folyóiratcikk/Recenzió/kritika/Tudományos

10. Pál-Lukács Zsófia
Oktatás és posztmodern: hermeneutika és dekonstrukció az oktatás(kutatás)ban
BÁR : TÁRSADALOMTUDOMÁNYI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT XVII.Évfolyam:
(2. szám) pp. 207-221. (2012)
Folyóiratcikk/Konferenciaközlemény/Tudományos

2011

11. Pál-Lukács Zsófia
(El)játszott dialógusok. Edward Albee: Nem félünk a farkastól: The Language Game as a Performative Act. Edward Albee's Who's afraid of Virginia Woolf?
In: Egyed Emese, Bartha Katalin Ágnes, Tar Gabriella Nóra (szerk.)
(Dráma)szövegek metamorfózisa : kontaktustörténetek : a 2009. június 4-7-i kolozsvári konferencia szerkesztett szövegei = Metamorphosis of the (Drama)texts : stories of relation. Konferencia helye, ideje: , 2009.06.04-2009.06.07.
Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME), 2011. pp. 102-113.
(A régi magyar színház; 5.)
(ISBN:[9786068178271](#))

Befoglaló mű link(ek): [ELTE Könyvtára](#), [OSZK](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Terjedelem: I.: 356 p. + II.: 244 p.
ISBN: 978-606-8178-28-8; 978-606-8178-29-5

12. Pál-Lukács Zsófia
Képvonalas és szövegolvasási stratégiák: Nadas Péter: A fotográfia szép története
ERDÉLYI MÚZEUM LXXIII.:(3-4) pp. 144-154. (2011)
Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

2009

13. Pál-Lukács Zsófia
Ingrid Craemer Ruegenberg: Nagy Szent Albert
EGYHÁZFÓRUM I.: pp. 31-32. (2009)
Folyóiratcikk/Nem besorolt/Tudományos
14. Pál-Lukács Zsófia
Az azonosság tükröképei. Nadas Péter: Egy csláregény vége, Emlékiratok könyve
IRODALMI PÁHOLY: A PÁHOLY IRODALMI KÖR KULTURÁLIS FOLYÓIRATA ősz: pp. 62-67. (2009)
Folyóiratcikk/Nem besorolt/Tudományos
15. Pál-Lukács Zsófia
A melankólia narratív formái
In: Dévényi Anna, Rab Virág, Schwarczwölder Ádám (szerk.)
6. Országos interdiszciplináris Grastyán konferencia előadásai. 330 p.
Konferencia helye, ideje: Pécs, Magyarország, 2008.03.26-2008.03.28. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Grastyán Endre Szakkollégium, 2009. pp. 202-212.
(Grastyán Endre Szakkollégium tanulmánykötetei; 6.)
(ISBN:[978 963 642 289 9](#))

Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

2008

16. Pál-Lukács Zsófia
A hit paradoxona: Spinoza és Schopenhauer
EGYHÁZFÓRUM II.: pp. 11-14. (2008)
Folyóiratcikk/Nem besorolt/Tudományos

2007

17. Pál-Lukács Zsófia
Melankólia és keresztény művészet. Hans Holbein: Halott Krisztus
EGYHÁZFÓRUM II.: pp. 21-23. (2007)
Folyóiratcikk/Nem besorolt/Tudományos